

Tiedon puolesta

Vuodenvaihte on ehtinyt tuoda monta huolestuttavaa uutista. Erityisesti uutiset USA:sta ovat herättäneet kysymyksiä, onko tieteellisellä tutkimuksella tai tiedolla enää mitään sijaa yhteiskunnassa. Uhrataanko tieto ja asiallinen keskustelu ”vaihtoehtoisten faktojen” tieltä? Pystyvätkö tiede ja tiedotusvälineet puolustamaan asemaansa vähättelyä ja hyökkäyksiä vastaan? Historiasta on helppo löytää esimerkkejä siitä, miten huonolle tolalle asiat voivat kääntyä, ja nopeasti.

Vaikka kotimaassa ongelmat ovat pienempiä, huolet ovat samansuuntaisia. Kun Suomen Akatemia julkisti viime vuoden loppupuolella *Tieteen tila* -raporttinsa, tilaisuuden puheenvuoroissa jouduttiin punnitsemaan uudenlaisia huolia. Olemme tottuneet siihen, että eri tieteenaloja voidaan arvostaa eri tavoilla, mutta mitä tehdä, jos yhteiskunnan ilmapiiri muuttuu vihamieliseksi mitä tahansa punnittua tietoa kohtaan? Paras apu olisi hyvä pohjasivistys, mutta uusien tulosten mukaan suomalaisten oppilaiden perheita vaikuttaa yhä näkyvämmiin oppimistuloksiin ja koulumenestykseen. Miten kapeasta ryhmästä tulevaisuuden osaajat tulevat, vai onko heitä, jos suunta on tämä?

Mitä on tehtävissä? Osittain tilanteeseen sopii toisen maailmansodan propagandajulisteiden kehoitus ”Keep calm and carry on”, pysykää rauhallisina ja jatkakaa. Tutkimuksella on yhä paikkansa. Viime vuonna ilmestynyt selvitys *Humanistisen tutkimuksen arvo* osoittaa, että humanistinen tutkimus nauttii laajaa arvostusta ja sen yhteiskunnalliseen merkitykseen luotetaan. Selvitys kehottaakin humanisteja ottamaan paikkansa keskustelijoina ja vaikuttajina.¹ Niin tiedemaailmassa, politiikassa kuin kulttuurimaailmassa onkin nähtävissä myös rivien järjestymistä ja yhteistyöavauksia. Jokainen voi omilla valin-

noillaan ja sanoillaan osoittaa, että haluaa ottaa lähtökohdaksi punnitun tiedon ja asiakeskustelun. Humanistisen tutkimuksen voimavara on, että se on usein myös yleistajuisesti esitettävissä ja että kotimaisilla kielillä on tärkeä asema tiedon julkistamisessa.

Historiallinen Aikakauskirja palvelee juuri tätä tarkoitusta, tieteellisen tiedon välittämistä kotimaiselle lukijakunnalle. Lehti ei voi kilpailla popularisoivien kuvalehtien kanssa värikkäillä kohokuvilla tai otsikoilla. *Historiallinen Aikakauskirja* on maan johtava historiantutkimuksen julkaisu ja se asettaa omat vaatimuksensa. Vaalimme kuitenkin suomenkielistä tieteellistä julkaisemista. Henkilökohtaisesti pidän todella arvokkaana ja tärkeänä asiana sitä, että lehteä lukevat sekä Suomen Historiallisen Seuran että Historian Ystävien Liiton jäsenet. Kun Historian Ystävä -tiedotuslehti viime vuonna päätti taipaleensa, avasimmekin *Historialliseen Aikakauskirjaan* oman osaston liittoa varten. Janne Virkkusen terveiset historian ystäville löytyvät sivulta 109.

Vuosi 2017 on Suomen itsenäisyyden juhluvuosi, ja *Historiallisen Aikakauskirjan* kannen teemavärikin on valittu sen mukaan Suomen lipun siniseksi. Kansallisen historian merkityksiin paneudutaan tarkemmin loppuvuodesta, mutta tämänkertaisessakin numerossa artikkelien teemat tarkastelevat Suomen valtion ja suomalaisen yhteiskunnan rakentamista, sen puolustamista sekä niitä neuvottelu- ja tulkintakeinoja, joihin yksittäiset kansalaiset, ryhmät ja yhteiskunnalliset vaikuttajat turvautuivat.

Numeron kolme ensimmäistä artikkelia käsittelevät omista näkökulmistaan sitä, miten suomalaista kansakuntaa haluttiin rakentaa ja millaisia epäkohtia nopeasti muuttuva suomalainen yhteiskunta kohtasi 1800-luvun lopulta itsenäis-

syiden ensi vuosikymmenille. Yhteiskunnallisiin epäkohtiin haettiin ratkaisuja valvonnasta, kannustuksesta ja kurituksesta. Tämä näkyy hyvin Ritva Kyllin artikkelissa, joka tarkastelee muuttuvia käsityksiä vankilasta, erityisesti vankilaruosta. Kylli tutkii ruokaan liittyvää vallankäyttöä ja sitä, miten vesileipäraugaistuksesta siirryttiin ihanteisiin ravitsevasta ja parantavasta ruoasta. Kylli tarkastelee myös sitä, miten ihanteet käytännössä toteutuivat.

Retta Hänninen tarkastelee puolestaan vuosisadan vaihteen suomalaista yhteiskuntaa yksilön elämäntarinan kautta. Toimittaja ja kirjailija Saima Grönstrandin (1863–1932) kamppailu toimeentulosta tarjoaa esimerkin siitä, mitä henkilökohtaiset verkostot ja yhteiskunnallinen murros aika merkitsivät yhden ihmisen elämässä. Grönstrand koetti etsiä paikkaansa elämäntaipaleella, joka antoi kosketuksen niin suomalaiseen kulttuurieliittiin kuin vankilalahylkiöidenkin maailmaan.

Marja Väänänen-Fominin ja Aini Pehkosen artikkeli keskittyy itsenäisen Suomen sosiaalihuollon historiaan erityisesti alkoholistihuoltoon. Artikkelin analysoi, miten moraali, köyhyys, huolenpito ja juridinen näkökulma näkyvät 1930-luvun alkoholistilainsäädännössä. Sosiologi Erving Goffmanin tulkintoja käyttäen Väänänen-Fomin ja Pehkonen tuovat esiin, miten hallinnolliset tavoitteet, huolto ja valvonta näkyivät uudessa alkoholistilaissa.

Kolme seuraavaa artikkelia tarjoavat näkökulmia tiedusteluun, diplomatiikkaan ja kansainvälisiin suhteisiin sekä Suomen valtion ja kansalaisten asemaan suurvaltapolitiikan varjossa. Ago Raudsepp käsittelee Ison-Britannian ja Neuvostoliiton diplomaattisia yhteyksiä ja tiedustelutietojen vaihtoa ennen Petsamon pommitusta heinäkuussa 1941. Yhteydenpitoa sävyttänyt ennakkoluulo ja risteävät tavoitteet haittasivat yhteis-

työtä, eikä sen alkutaival ollutkaan kovin menestyksenkäs.

Pauli Heikkilän artikkelissa näkökulma on sodanjälkeisessä Euroopassa ja siinä, miten varovaisesti ja epävirallisesti suomalaiset vaikuttajat pitivät 1950-luvulla yhteyttä varhaisiin Euroopan yhdentymishankkeisiin. Heikkilä keskittyy Euroopan Nuorisokampanjaan, jonka aktiivisena taustavaikuttajana toimi entinen ulkoministeri Hjalmar Procopé. Heikkilän analyysi kertoo, millaisia vaikeuksia ja poliittisia ristiriitoja yhteydenpito herätti.

Juha-Matti Ritvanen tarkastelee kylmän sodan päätösvaihetta ja sitä, millaisten käänteiden kautta Suomi irtautui vuoden 1947 rauhansopimuksen sotilasmääräyksistä ja totesi YYA-sopimuksen maininnan Saksasta vanhentuneeksi. Ritvasen artikkeli valaisee, millaiset asiat nopeuttivat ratkaisun tekoa ja miten tapahtumia valmistettiin kulisissa. Suomen ratkaisujen lisäksi huomio kiinnittyy Neuvostoliiton ja Britannian reaktioihin.

Numeron lyhyemmissä artikkeleissa paneudutaan muun muassa kipeän ajankohtaiseen kysymykseen ihmisoikeuksien historiasta ja sen tutkimuksen ongelmista, keskiajan tutkimuksen ja fiktion suhteeseen sekä reformaation – tai reformaatioiden – historiaan. Julkaisemisesta-osiossa esittäytyy Suomen ensimmäinen historia-alan podcast *Historian nurkkapöytä*. Kirja-arvioista löytyy uutta tietoa niin historian tietokirjoista kuin uusista väitöksistäkin, niin menneisyyden suurnaisista ja -miehistä kuin katovuosien uhreista ja koulukotilasten kohtalosta.

Lukuilola!

ANU LAHTINEN
ANU.Z.LAHTINEN@HELSINKI.FI
ANULAH@UTU.FI

1. Tuomas Heikkilä & Ilkka Niiniluoto, *Humanistisen tutkimuksen arvo. Kuusi murrettavaa myyttiä ja neljä uutta avainta*. Opuscula Instituti Romani Finlandiae V. Institutum Romanum Finlandiae 2016, <http://irfrome.org/humanistisen-tutkimuksen-arvo/> (10.3.2017).